

9146

9146

KUNGL. UNIVERSITETETS BIBLIOTEK

UPPSALA

Landsmålsarkivet

Västergötland

Ugglum

Blomberg, Essar, 1935.

ULMA:s frägel. 17.82, Skatordning och
bordsseder.

12 bl. 4°

9146

Skotordning och bordsseater.

Västergötland
Ugglum

Sone i Landsmålsarkivets Frågelista
M. 82 från Assar Blomberg. S. P. Blom-
berg, Rödesten, Ugglum, född därstä-
des 1848, till Fräged. Upptrucken 1935.

Beteckning för måltid var målti
 Mellanmål var ett mål, som äto mellan
de ordinarie måltiderna. Det kunde
reda sig utan att äta mellanmål
hette stämål. De brer då inte äm-
bara till går i många vankar (De
frågar ej efter något annat utan är
nöjd med tiden går och måltiderna
vanka) såde man till en person,
som var lat.

ULMA. 9146. Assar Blomberg 1935
VGL. UGGLUM
Frg. M 82

Meat, som man i hude smak Jön,
gick man på jaja i sänk, man gick
truva så te äta. Den som ätit särskilt
mycket av en maträtt, som han lika
(tyckte om), sådes ha ätit en skrsor-
mål.

Beteckning för tid att äta var
matadags, måldags. Den sime ante
passar si ti, går si målti förbi (den
som inte passar sin tid, går sin målti
förbi), sade man.

Tiden mellan tvorne mål kallades
beta t. se fruckstabetu, ättermiddas-
betu.

Swälsklank kallades den flytande
mat, som i förväg östes upp ur grytan
för avsmakning. Om någon släkting eller
närmare bekant kom in, då maten

var färdigkokt, men ännu ej uppöst
 ur grytan, så kunde man bjuda
 denne på en svachstank.

Den första av dagens egentliga mid-
 tiden var frukosten, som äto när man
 försätat systorna i ladugården eller
 vid 9-tiden på morgonen. Den kunde
 bestå av stekt potatis, ägggröda och fläsk
 eller dylikt. Medeldan äto mitt på da-
 gen, d. v. s. vid 12-tiden. Då åt man
 antingen skinnpotäter i säll (oska-
 lad potatis och sill) eller skrapipotä-
 ter i fläsk (skulad potatis och fläsk).
 Efterätt förekom ej i vardagslag.
 Ibland åt man till middag pota-
 tissoppa samt sovel och bröd efter
 (ätersüjels). Stundarbete, möske-
 bit eller svafla äto i skymning

och bestod av smörgås eller endast sovel och bröd. Kvällen äts vid 8-tiden och bestod vanligen av råggrötsgröt, slappad antingen i mjölk eller i dricka och sirup, det senare om korna voro suanta och man hade ut om mjölk. Någon gång åt man örso-
pa och stärtia salt sill och bröd. Om-
nämnda måltider voro gånge under vintertiderna, då intet brödskaende arbete förelåg.

På sommaren, under slottstiderna, äts frukost redan vid 5-tiden på morgonen, när man gick ut i arbetet.

Stajel äts vid olika tider på förmiddagen, somliga åt den kl. 8, andra kl. 12. När man ätit detta mål skulle man veha stajel. Det var ett västant

Bords
5

mål, vare bl. a. ingick potatis och
lut fisk. Man köpte alltid hem stätt-
fisk på sommararn, antingen stock-
fisk eller säcka, som lutades. Under
stätttiden skulle man ju alltid ha
litet bättre mat än sjest. Till fru-
kost åt man då t. ex. silsallad, pann-
kaka m. m.

Beteckning för matordning var kost-
hall. Tjänstefolk brukade skilja på
ställen, där man hade bra kosthall
och eldigt södant. Den vardagliga kos-
ten kallades vardagsmat. Om sönda-
garna brukade man ju ha litet bättre
mat eller s. k. härslasmat. Innan
kaffet blev allmänt, fick man södant
endast om söndagarna. Till en början
köpte man aldrig mer än fyra lod

ULMA. 9146. Assar Blomberg 1935
VGL. UGGLUM
Frgl. M 82

kaffe och en fjärdedel (8 lod) socker
 åt gången. Om söndagarna åt man
 också enbart rågbröd, ^{med ost på} vilket ansågs
 som en läckerhet. De övriga dagarna
 fick man nöja sig med bjärrens-
bröd (bländbröd), bestående av råg
 och havre. I detta sammanhang
 kan nämnas, att de fattiga ofta
 fingo äta enbart havrebröd. Vid
 söndagsmiddagen fäste man största
 viktin. Då ville man gärna ha sup-
pannemat, såsom ärtor, potatisop-
 pa eller kål jämte ärtessügel. För
 övrigt var man ej så sträng med tiden
 för målet på söndagarna, ty då be-
 hövde man ju ej arbeta som under
 de övriga dagarna i veckan.

Med sügel förstod man i allmänhet

Bords
7

kött, glösk och korv. En person som
kom flyttande hit till Uggdalen från
Lynneröd kallade dock pannkakor
och risgrynsgröt för vitmatasajel.

Att äta gresdligt av en enklare
sätt för att en följande skalle förlä
bättre kallades bestna. Han va
ohänges, men då bestna te sist (han
^{ogut es} vara omäktlig, men han började känna
sig mätt till sist) kunde man säga.

Ordet massäck (matäck) är bevan-
de i målet. De tillfällen, vid vilka
man var nödsakad att leva på mat-
säck, var när man var ute på ar-
bete så långt från hemmet, att man
ej kunde gå hem och äta. Vidare
när man var hos smeden för att
smida, ^{när man var i kvamen eller} när man var ute på resa o. d. o.

ULMA. 9146. Assar Blomberg 1935
VGL. UGGLUM
Frgl. M 82

Välprokarna måste ju också ha matsäck. Låga i omkring kvartsmassäck kunde man t. ex. säga. Matsäcken kunde t. ex. bestå av bröd, smör i en träask, kokta ägg, ost, korv, fläsk eller kött. På resor medfördes också en flaska med brännvin.

Matsäcken förvarades vid långresor i ett matsäckskrin. Öfjest begagnades matatiner (ett slags spinnaskar) samt korgar av vide, som hängdes i en rems över axeln. Välprokarna brukade förvara sin mat i en skinsäck, gjord av ett bälglätt kalvskinn.

En helt liten matsäck, som man kunde bära i fickan, kallades fykabrö.

Mat, som var lämplig till matsäck kallades massäckamat.

Den flaska, i vilken brännvinet förvarades när man var ute på resa, benämndes lörumflaska.

När en far varit i staden eller på marknaden brukade han ha med sig något gott till barnen, t. ex. karameller. Detta kallades martensgöva.

Beträffande bordsseder, så fingo barnen vanligen läsa te maten, d. v. s. läsa bordsbönen högt.

Maten, isynnerhet vid kvardrättstiderna, framsattes på bordet. Dock kunde det någon gång hända, då man åt något stekt, att man stek in stekpannskaftet mellan soffan och sofflocket och satte sig, en på vardera sidan, för att hålla pannan fast medan man åt.

Bords
10

Barnen fingo ofta stå mellan de
åt. Det sådes att de i annat fall
stannade i väntan. Det förhåller sig
aldrig att man hade huvudborna
der på mellan man åt. Dyligt skulle
beträktats som ytterst otillständigt.

Husfädern sat vanligen främst
vid bordet och övriga de övriga hade
sina bestämda platser. Barnen fingo
äta vid samma bord som de övriga,
men de fingo stå tills de voro 8 å 10
år gamla.

Stämningens husfädern hade
sin bestämda sked. Efter slutad
måltid tockade han av skeden, an-
tingen med handen eller på avig-
sidan av färskinspälsen. Skeden
gömdes sedan på någon hylla i när-

ULMA. 9146. Assar Blomberg 1935

VGL. UGGLUM

Frå. M 82

Landsmålsarkivet Uppsala. 9146
A. Blomberg 1935. UGGLUM
VGL.

Bords
11

heter av bordet eller också lades den
i den gemensamma skeakäcken. Ske-
darna voro ofta märkta. Mat, som
äto med sked, kallades skeamat.

Suppenmaten serverades i trä-
fat eller kerfat. Koperbunka (kopper-
bunkar) användes också. Kniv, gaffel
och tallrik användes ej i vardagslag.
Sovlet hölls i handen medan man
ät. Smörgåsen ströks ut med tunnare.

Köttet skars av husmodern i min-
dre bitar, som delades ut till hus-
hållsmedlemmarna. Man fick ta
bitarna och lägga dem på bröd-
stycket eller var man ville.

Såsom brist på bordsskick ansågs
att välja ut de största och bästa
matbitarna. Det gäppa i så maten,

ULMA. 9146. Assar Blomberg 1935

VGL. UGGLUM

Frgl. M 82

Landsmålsarkivet Uppsala. 9146

A. Blomberg 1935. UGGLUM

VGL.

Bonds
12

d. v. s. äta frö fort, ansägs också ohyf-
sat. Man borde inte prata medan
man åt utan man skulle läta
matten tysta min. Ej heller borde
man gagas, d. v. s. vara ostyrig. Det
säger ansägs ej förentligt med god sed.
Till middagsvilan anslogs vanligen
en timme.

Kom någon in på ett ställe, där
man sat och åt, sade han: Nu får
 jag inte ha matarom för mig (nu
får vi inte ha matron för mig).
Eller också sade den inträdande:
Väg bekänne!

ULMA. 9146. Assar Blomberg 1935
VGL. UGGLUM
Frgl. M 82